

SPORA KATILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK AİLELERİN BEKLENTİLERİ, ÇOCUKLARDA GÖZLENEN DAVRANIŞ DEĞİŞİMLERİ VE SPORA KATILIMIN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Zekai PEHLİVAN¹

Geliş Tarihi: 04.04.2009

Kabul Tarihi: 18.05.2009

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, basketbol spor okuluna devam eden çocukların ailelerinin çocuğunu spora göndermedeki beklentisi, spora devam eden çocukta gözlemediği davranış değişimleri ve spora devam etmesinin önünde gördükleri engellerin neler olduğunu belirlemektir. Araştırmanın örneklem grubunu 258 aile (140 anne ve 118 baba) oluşturmuştur. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen ve dört bölümden oluşan anket formu ile toplanmıştır. Sonuçlar analiz edildiğinde; ailelerin çocuklarını basketbol spor okuluna göndermedeki ilk üç sıradaki en önemli beklentileri; düzenli spor yapma alışkanlığı edinmesi, takım ruhu kazanması ve sağlığını koruması ve geliştirmesidir. Aileler spor okuluna devam eden çocuğunda ilk üç sırada; kendine güven duygusunun arttığını, arkadaş sayısında artış olduğunu ve daha çok işbirliği içine girip paylaştığını gözlemişlerdir. Aileler, sporun önünde gördükleri engelleri ise şöyle sıralamışlardır: sınavlara hazırlık (OKS, SBS ve ÖSS) ve dersler, spor saha ve salonların eksikliği, TV izleme, video ve bilgisayar oyunları.

Anahtar Kelimeler: Spor okulu, engeller, beklentiler, çocukta davranış değişimleri.

THE EXPECTATIONS OF THE FAMILIES FROM THEIR CHILDREN WHO ARE PARTICIPATING SPORTS, BEHAVIORAL CHANGES THAT ARE OBSERVED IN CHILDREN AND OBSTACLES TO PARTICIPATION TO SPORTS

ABSTRACT

The aims of the study are to find out the expectations of the families of the children who are participating basketball sport school, the behavioral changes that are observed in children by the families and to determine what are the obstacles to regular participation to sport. The sample group of the study consists of 258 families (140 mother and 118 father). Data were collected by the four-chapter questionnaire that are composed by the researcher. Analyzing the results; the three most important expectations of the families while sending their children to the basketball sport school are forming the habit of attending sports activities regularly, acquiring the team spirit and maintaining and protecting their health. The families observed in the first three rank that the children who are attending to the sports activities developed the self- esteem, increased the number of their friends and became more collaborative. The families prioritized the obstacles to sports as the following: getting prepared for the exams (OKS, SBS and OSS) and the lessons, the lack of sports arenas and halls, watching TV, video and computer games.

Key Words: sports school, obstacles, expectations, the behavioral changes of the children.

GİRİŞ

Aile yaşamı ve ailelerin beklentileri son 20 yıldır genelde batı toplumlarında; geleneksel aile yapısına yönelik baskılar, ailenin reisi olarak görülen babaların çocuğun gelişimi için duyduğu sorumluluk, birey üzerindeki neo-liberal baskılar, aile yaşamındaki cinsel eşitlik üstüne liberal-feminist baskılar, cinsiyet ve cinsellik düşüncesindeki gelişmeler yüzünden dramatik biçimde değişmektedir. Bu faktörlerin bir sonucu olarak aileler, haftada yedi gün 24 saat çocukların eylemleri ve her nerede olduklarına yönelik sorumluluk taşımaktadırlar. Bu standart, daha önce hiçbir toplumda bulunmayan, ailelerin ahlaki bir değeri olarak, çocukların başarıları ve onların kişilik gelişimleri için temel bir anlayışa

¹ Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

hizmet etmektedir (1). 1950'li yılların başından bu yana çocukların serbest zamanlarının artmasından dolayı aileler çocuklara yönelik organize edilmiş spor etkinliklerinin sayısını artırmışlardır (2). II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise çocuk ve gençlere yönelik organize edilmiş spor programlarında ciddi bir artış meydana gelmiştir. Bu dönemden önce kızlar genelde ev ortamında bulunup iyi bir anne olma amacıyla yetiştirilirken, erkeklere daha aktif bir ortam sağlanmıştır. 1970 ve 1980'li yıllardan sonra ise toplumun bazı kesimlerinde ve okullarda kız ve erkeklere aynı düzeyde fırsatlar verilmiş ve bunun sonucunda kızların da erkekler kadar başarılı olduğu görülmüştür (3).

Aileler çocukların başarısı ve iyi bir aile örneği sunmak adına çocuklarını spora katarken, önemli biçimde hem zaman ve hem de para harcamaktadırlar (1, 4). Yani aileler giriş ücreti ödeyerek, araç gereç alımı yaparak, çocuğun oyun ve uygulamalarına dikkat kesilerek çocuğun spora katılımına pozitif yönde bir destek vermektedirler (5). Başka bir anlatımla aileler, çocukların yaptıkları spor ortamında rahat edebilecekleri fırsatlar yaratmakta ve harcanan aile kaynaklarından dolayı şikayetçi olmadıkları gibi, aile bütçelerini çocukların spor aktivitelerine rahat biçimde katılabilmeleri için düzenlemektedirler (1).

Ailelerin beklentileri

Aileler, çocukların becerilerini geliştirme, sağlığına destek olma, kendi kendini yönetme, sorumluluk sahibi olma ve yaşamda özerk davranışlar sergileyebilme beklentisiyle çocuklarını değişik etkinliklere yönlendirmektedirler (5). Ailelerin bakış açısından organize edilmiş sporların; güvenli olmadığına inandıkları cadde ve sokaklardan çocuğu alarak; daha güvenli bir ortam sağlama, toplumsal değerleri öğrenme-öğretme, hoşlanılabilecek bir aktivite içerisinde kişiliklerini geliştirme (1,3) ve çocukların kilo kaybında etkili olduğundan (6) sağlık, ruhsal ve sosyal kazanımlar beklemektedirler.

Ancak, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi, yaşam tarzları ve inanışları çocuğun katılacağı aktiviteleri belirlemede ve beklentileri zenginleştirmede etkin rol oynamaktadır (1, 7) Aileler, özellikle yarışma sporlarında, çocuklarının bütünüyle sosyalleşmesi ve başarılı olma beklentisi içerisindeydirler. Organize edilmiş sporlarda çocukların kişisel olarak yaptıkları ve değer verdikleri eylemlere rağmen, yetişkinler oyun sonuçlarını ve performans kalitesini ciddiye almaktadırlar (3). Eğer çocuk sporda başarısız olursa, aileler başarısızlıkta sorumluluklarının olduğuna inanmakta; eğer çocuk başarılı olursa, aileler beklentilerinin karşılandığını zannetmektedirler. Eğer çocuk dahice işler yaparsa, aileler çok yüksek bir özgüven duygusu içerisine girerek, başkalarının kendilerine danışmaları gerektiğini ve özel bir ilgiyi hak ettiklerini düşünmektedirler (1). Çocuklar organize edilmiş sporlarda oyunları hakkında ciddidirler. Çocuklar kazanmaya karşı bir saplantı içerisinde olmamalarına rağmen kazanmayı isterler. Bu yönde istekli olanlar genelde takımdaki çoğu başarılı üyeler ve oldukça becerili çocuklardır. Çocuklar diğer amaçlara sahip olmalarına rağmen, başlıca katılım amacı eğlenmek, hoşça vakit geçirmektir (3, 8, 9, 10).

Ailelerin ve diğer yetişkinlerin fiziksel aktivitede rol modeli olarak etkisi çok açık olmamakla birlikte (11) fiziksel aktivitenin yararına inanan aileler çocukların fiziksel aktivitelerini desteklemekte ve çocuklar üzerinde pozitif bir etki yaratmaktadırlar (12, 13, 14). Aynı zamanda ailelerin çocuğun sporuna müdahale etmeleri, gelecekte seçecekleri spor aktivitelerinde de etkili olmaktadır (15). Yapılan çalışmalar; ailelerin duygusal destek ve rol modeli biçimindeki çocuğun sporuna müdahale etmeleri; hem hoşlanma/zevk alma ve hem de müdahale düzeyi ile bağlantılıdır (15, 16). Eğer bu müdahale düzeyi ve şiddeti ayarlanamaz ise çocuğun genelde sosyalleşmesi için katıldığı spor yarardan çok zararlı sonuçlanabilir. Şöyle ki; pozitif değerler ve beklentileri olan aileler muhtemelen daha fazla olumlu sosyal davranışlar sergilemekte ve çocuklara yönelik destek ve cesaret sağlamaktadırlar (17). Yapılan çalışmalarda çocukların spora katılımdaki memnuniyetleri ile ailelerin memnuniyetleri arasında bir ilişki bulunmuştur (16). Ancak aile davranışlarının etkisi bütünüyle çocuğun bu davranışları nasıl yorumladığına bağlıdır. Ailelerin müdahalesini destek veya cesaretlendirme olarak algılayan çocuklar, spora yönelik olumlu bir tutum takınarak daha yüksek bir yeterlik algısı sergilemekte, ancak ailenin müdahalesini olumsuz olarak algılayan çocuk ise daha düşük bir yeterlik algısı sergilemekte ve spora karşı ilgisini kaybedebilmektedir (17). Bu konuyla ilgili daha geniş bilgi için Gonzalez (2002)'in yaptığı meta-analiz çalışmasına bakılabilir (18).

Fiziksel aktivitenin çocuk açısından önemi

Ailelerin beklentileri doğrultusunda çocuklarını yönlendirdikleri fiziksel aktivite; çocuk ve genç için gelişimin normal bir parçasıdır. Küçük yaştan itibaren fiziksel olarak aktif olmak; çocukların fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimlerinde anahtar rol oynamaktadır (19). Aynı zamanda; yetişkinlikte ortaya çıkan bir çok ciddi hastalığın temeli de küçük yaşlara dayanmaktadır. Örneğin, aşırı kilo ve şişmanlık küçük yaşlarda kazanılan hastalık durumlarıdır ki etkisi yetişkin yaşlarına yansımakta ve bir çok hastalığın (kalp-damar hastalıkları ve Tip 2 diabet gibi) da kaynağını oluşturmaktadır (12, 20). Bu yüzden Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2000 yılı raporunda şişmanlığa küresel bir salgın hastalık olarak dikkat çekmektedir (21).

Diğer taraftan stres, sosyal izolasyon, aile içi gerginlikler, yanlış beslenme alışkanlıkları aktivite eksikliğinin bir sonucu olarak çocukların sağlığında önemli risk faktörü olarak rol oynamaktadır (22). Yapılan çalışmalarda fiziksel aktivite düzeyi ile sigara içme ve alkol kullanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (23). Ayrıca fiziksel aktivite, bedensel kazalar gibi psikosomatik düzensizlikler ve metabolik bozukluklara karşı koruyucu bir öneme sahiptir (19). Çağın hastalığı olarak adlandırılan strese karşı da fiziksel aktivite koruyucu bir önlem olarak düşünülmektedir. İngiltere'de

PEHLİVAN, Z., “Spora Katılan Çocuklara Yönelik Ailelerin Beklentileri, Çocuklarda Gözlenen Davranış Değişimleri ve Spora Katılımın Önündeki Engeller”

13-16 yaş arası 2623 birey üzerinde psikolojik olarak kendini iyi hissetme ve fiziksel aktivite arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmada; fiziksel aktivitede kendilerini daha düşük rapor edenler ve daha yüksek düzeyde sedenter davranış gösteren çocuk ve gençler psikolojik olarak kendilerini kötü hissetmektedirler (23).

Buna ek olarak, organize edilmiş spora katılım ortamında antrenör-sporcu arasında iyi ilişki ve sosyal ahlaka uygun bir ortam sağlandığında; çocuklara sosyal davranışlar kazandırmakta ve anti sosyal davranışlarda ise azalma olmaktadır. Ayrıca spor ortamında bayanlar erkelere oranla daha fazla sosyal davranış kazanmaktadır (24).

Fiziksel aktiviteye katılımı engelleyen faktörler

Bazı metodolojik zorluklara rağmen son 20 yılda çocukların fiziksel aktivitelerinde azalma olduğunu destekleyen çalışmalar yapılmaktadır (25, 26). Dolayısıyla, çocukların fiziksel aktiviteye katılımını engelleyen faktörler incelendiğinde; en başta sınavlara hazırlık (6), güvenli bir ortamın/yerin bulunmaması, hava durumu, ev ödevleri, dersler, karanlık, yetişkin rol modellerinin azlığı, ailelerin çok yorgun oluşu, sakatlanma ve incinme kaygısı (6, 12) yaygın engeller olarak belirtilmektedir. Bunlara ek olarak; TV izleme, bilgisayar ve video oyunları da önemli bir engel olarak görülmektedir. Örneğin, Amerika’da yapılan bir araştırmada 8-16 yaş arası çocukların %67’si her gün iki saat, %26’sı her gün dört saat TV izlemektedir. Günde 4 saat TV izleyenlerin vücut yağ oranı ve beden kitle indeksi her gün 2 saat izleyenlerden daha yüksek bulunmuştur (12). Bir diğer araştırmada da; ilköğretim çağı çocukların % 33’ü serbest zamanlarını TV izleyerek ve video oyunu oynayarak geçirdiği (27) ve yaşları 10-15 arası olan çocukların %33’ü de günde beş saatten fazla TV izlediği rapor edilmiştir (28).

Ayrıca çocuğun fiziksel aktivite gereksinmesini engelleyen bir diğer faktör de okul beden eğitimi dersleri ve okul olanaklarının yetersizliği gösterilmektedir. Örneğin; Simons-Morten ve ark. (1994) yaptığı araştırmada (29); ilköğretim öğrencileri bir beden eğitimi dersinde ortalama sekiz dakika aktif olabildiğini ve bu da bir dersin %25’ini oluşturduğunu rapor etmiştir. Diğer taraftan; çoğu okulda salon olamayışı, var olan salonların çok amaçlı kullanılması (kantin, kafeterya), aktif olunabilecek yerlerin bakımsızlığı, hijyen koşullarına uyulmaması, araç-gereç eksikliği, yürüyüş yollarının olmayışı, spor alanlarının küçük oluşu, kötü hava koşulları, bazı ülkelerde ders saatlerinin azlığı gibi nedenlerden dolayı okullar çocuğun fiziksel aktivite gereksinmesini karşılamaya yetmemektedir (12, 20).

Bu çalışmanın amacı, basketbol spor okuluna devam eden çocukların ailelerinin çocuğunu spora göndermedeki beklentisi, spora devam eden çocukta gözlediği davranış değişimleri ve spora devam etmesinin önünde ailelerin gördüğü engellerin neler olduğunu belirlemektir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmaya; Mersin il merkezinde dört basketbol okuluna devam eden ve yaş ortalaması $\bar{X} = 11.2 \pm 2.7$, ($\bar{X}_{Kız} = 10.7 \pm 2.5$; $\bar{X}_{Erkek} = 11.35 \pm 2.8$) olan çocukların toplam 258 ailesi katılmıştır (140 anne ve 118 baba). Araştırmaya katılan ailelerin yaş ortalaması $\bar{X} = 41.0 \pm 9.3$ ($\bar{X}_{Anne} = 38.8 \pm 10.7$, $\bar{X}_{Baba} = 43.6 \pm 6.4$); annelerin %38.0’ı, babaların ise %48.1’i “üniversite” mezunudur. Araştırmaya katılan ailelerin %19.8’i “düzenli” olarak spor yaparken, %51.6’sı “ara sıra” ve %28.7’si de “hiç” spor yapmadığını belirtmişlerdir. Basketbol okuluna devam eden çocuklar ortalama $\bar{X} = 17.5 \pm 17.6$ ay spora devam etmektedirler ($\bar{X}_{Kız} = 16.9 \pm 16.0$; $\bar{X}_{Erkek} = 17.7 \pm 18.1$). Basketbol okuluna devam eden çocuklar haftada ortalama $\bar{X} = 2.8 \pm 1.3$ saat spor yapmaktadırlar ($\bar{X}_{Kız} = 3.03 \pm 1.71$; $\bar{X}_{Erkek} = 2.7 \pm 1.11$). Ailelerin % 87.6’sı çocuğunu sürekli spora göndermeyi düşünürken, sürekli spora göndermeyi düşünmeyen aileye rastlanmamıştır. Ailelerin % 12.4’ü ise bu konuda “kararsız” olduklarını ifade etmişlerdir. En yüksek oranla annelerin % 52.3’ü ev hanımı/işsiz, babaların ise % 38’i serbest meslek sahibidir. Ailelerin % 65.7’si çocuğun yaptığı spor dalını çocuğun kendisinin seçtiğini ifade etmişlerdir.

Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan ve dört bölümden oluşan anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Birinci bölümde katılanların betimsel bilgilerini içeren 17 soru; ikinci bölümde çocuğunu spor okuluna göndermedeki beklentilerini içeren 14 soru; üçüncü bölümde çocuğun spora devam etmesinde gördüğü engellere ilişkin 10 soru ve dördüncü bölümde de çocukta meydana geldiğini gözlediği davranış değişimlerine yönelik 25 soru yer almaktadır. Veriler, araştırmacı tarafından basketbol spor okuluna gidilerek gönüllü olan ailelere anket formu uygulanarak toplanmıştır. Verilerin analizinde frekans dağılımı (f), aritmetik ortalama (\bar{X}), standart sapma (SS) ve yüzde (%) değerler kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1’de araştırmaya katılan ailelerin hangi beklentilerle çocuklarını basketbol spor okuluna gönderdikleriyle ilgili bulgular sıralı olarak verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan ailelerin çocuklarını spora göndermedeki beklentilerinin sıralaması (N= 258; Anne n= 118, Baba n= 140).

Beklentiler	Anne f %		Baba f %		Toplam f %	
1. Düzenli spor yapma alışkanlığı edinmesi	104	88.1	79	56.4	183	70.9
2. Takım ruhu kazanması (paylaşma, işbirliği ve dayanışma)	101	85.6	80	57.1	181	70.2
3. Sağlığını koruması ve geliştirmesi	86	72.9	58	41.4	144	55.8
4. Başarı/statü kazanması	65	55.1	50	35.7	115	44.6
5. Beceri edinmesi ve geliştirmesi	58	49.2	49	35.0	107	41.5
6. Hareket etmesi/aktif olması	48	40.7	29	20.7	77	29.8
7. Arkadaş edinmesi	44	37.3	32	22.9	76	29.5
8. Toplumsal kuralları öğrenmesi	35	29.7	37	26.4	72	27.9
9. Fiziksel uygunluk (uygun fiziğe sahip olma)	37	31.4	33	23.6	70	27.1
10. Fazla enerjisini harcaması	41	34.7	28	20.0	69	26.7
11. Yarışmayı/rekabeti öğrenmesi	32	27.1	35	25.0	67	26.0
11. Eğlenmesi	36	30.5	31	22.1	67	26.0
13. Okul başarısını artırması	29	24.6	18	12.9	47	18.2
14. Diğer	1	0,8	4	2.8	5	1.9
Toplam	717	-	563	-	1280	-

Not: Birden fazla madde işaretlendiği için % değerleri toplam N= 258; anne n=118 ve baba n=140 üzerinden alınmıştır.

Tablo 1’de ailelerin çocuklarını basketbol spor okuluna göndermedeki en önemli ilk beş beklentileri sıralandığından; birinci sırada “düzenli spor yapma alışkanlığı edinmesi” (%70.9); ikinci sırada “takım ruhu kazanması -paylaşma, işbirliği ve dayanışma” (%70.2); üçüncü sırada “sağlığını koruması ve geliştirmesi” (%55.8), dördüncü sırada “başarı/statü kazanması” (%44.6), ve beşinci sırada da “beceri edinmesi ve geliştirmesi” biçiminde sıralanmaktadır. “Yarışmayı/rekabeti öğrenmesi” (%26.0), “eğlenmesi” (%26.0) ve “okul başarısını artırması” (%18.2) ise son sıralarda yer almaktadır.

Tablo 2’de araştırmaya katılan ailelerin basketbol spor okuluna devam eden çocuklarında gözledikleri davranış değişimlerine ilişkin ailelerin görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Ailelerin basketbol spor okuluna katılan çocuklarında gözledikleri davranış değişimleri (N= 258; Anne n= 118, Baba n= 140).

Çocukta gözlenen davranış değişimleri	Evet f %		Kararsız f %		Hayır f %		Toplam f %	
1. Arkadaş sayısı arttı	213	87.7	17	7.0	13	5.3	243	100.0
2. Okuldaki akademik başarısı arttı	131	57.0	71	30.9	28	12.2	230	100.0
3. Daha istekli ders çalışıp ödev yapıyor.	116	50.2	77	33.3	38	16.5	231	100.0
4. Zamanını iyi planlıyor.	138	58.0	72	30.3	28	11.8	238	100.0
5. Yeme/içme konusunda sorun olmuyor.	149	62.6	53	22.3	36	15.1	238	100.0
6. Stres, kaygı ve saldırgan davranışları azaldı	170	71.7	56	23.6	11	4.6	237	100.0
7. Ders çalışma saatlerinde artış oldu.	75	33.3	79	35.1	71	31.6	225	100.0
8. Anne/babayla daha sıcak ilişkiler içerisinde bulunuyor	185	79.7	36	15.5	11	4.7	232	100.0
9. Serbest zamanlarını daha etkili kullanıyor	160	68.7	51	21.9	22	9.4	233	100.0
10. TV ve bilgisayar oyunlarına daha az zaman harcıyor.	140	58.1	53	22.0	48	19.9	241	100.0
11. Okulunu daha fazla seviyor.	145	63.0	60	26.1	25	10.9	230	100.0
12. Daha az yalan söylüyor.	165	75.0	39	17.7	16	7.3	220	100.0
13. Verdiği söze daha fazla sadık kalıyor.	171	75.0	45	19.8	11	4.8	227	100.0
14. Özel eşyalarını daha fazla düzenliyor.	112	47.9	70	29.9	52	22.2	234	100.0
15. Sebze ve meyve yeme miktarı arttı.	138	58.2	54	22.8	45	19.0	237	100.0
16. Daha fazla süt içiyor.	152	65.2	44	18.9	37	15.9	233	100.0
17. Yemek seçmiyor.	97	42.0	62	26.8	72	31.2	231	100.0
18. Okuluna daha az devamsızlık yapıyor.	187	81.7	21	9.2	21	9.2	229	100.0
19. Kişisel temizliğine daha fazla özen gösteriyor.	175	75.4	36	15.5	21	9.1	232	100.0
20. Kendine güven duygusu arttı.	223	91.8	18	7.4	2	0.8	243	100.0
21. Daha çok işbirliği içine giriyor ve paylaşıyor.	212	87.6	24	9.9	6	2.5	242	100.0
22. Daha sağlıklı görünüyor.	215	87.4	25	10.2	6	2.4	246	100.0
23. Daha az hasta oluyor.	196	82.0	29	12.1	14	5.9	239	100.0
24. Spor haberleriyle daha fazla ilgileniyor.	200	83.0	23	9.5	18	7.5	241	100.0
25. Madde bağımlılığında azalma oldu (sigara, alkol, uyuşturucu v.b.)	71	72.4	3	3.1	24	24.5	98	100.0

PEHLİVAN, Z., “Spora Katılan Çocuklara Yönelik Ailelerin Beklentileri, Çocuklarda Gözlenen Davranış Değişimleri ve Spora Katılımın Önündeki Engeller”

Tablo 2’de yüksek oranlarla ailelerin % 91.8’i basketbol spor okuluna katılan çocuğun “kendine güven duygusunun arttığını”, % 87.7’si “arkadaş sayısında artış olduğunu”, % 87.6’sı “daha çok işbirliği içine girip paylaştığını”, % 87.4’ü “daha sağlıklı görüldüğünü”, % 83.0’ı “spor haberleriyle daha fazla ilgilendiğini”, % 82.0’ı “daha az hasta olduğunu”, % 81.7’si “okuluna daha az devamsızlık yaptığını”, % 79.7’si “anne/babayla daha sıcak ilişkiler içerisinde bulunduğunu”, % 75.4’ü “kişisel temizliğine daha fazla özen gösterdiğini”, % 75.0’ı “daha az yalan söylediğini ve sözüne daha sadık kaldığını”, % 72.4’ü “madde bağımlılığında azalma olduğunu (sigara, alkol, uyuşturucu v.b.)”, % 71.7’si “stres, kaygı ve saldırgan davranışlarında azalma olduğunu”, % 68.7’si “serbest zamanlarını daha etkili ve planlı kullandığını”, % 65.2’si “daha fazla süt içtiğini”, % 63.0’ı “okulunu daha fazla sevdiğini”, % 62.6’sı da “yeme/içme konusunda sorun olmadığını” olumlu yönde davranış değişimleri gözlediklerini belirtmişlerdir. Buna karşın; önemli sayılabilecek oranda ailelerin % 31.2’si çocukların “yemek seçiminde”, % 31.6’sı “ders çalışma saatlerinde”, % 22.2’si “özel eşyalarını düzenlemede”, ve % 19.9’u da “TV izleme ve bilgisayar oyunlarına harcanan zamanda” olumlu yönde bir davranış değişimi gözlemediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3’de ailelerin çocuklarının spora devam edebilmeleri için gelecekte gördükleri engellerin (risklerin) neler olduğuna ilişkin görüşleri sıralı olarak verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya katılan ailelerin çocuklarının spora devam edebilmesi yönünde gördükleri engellerin (risklerin) sıralaması (N= 258; Anne n= 118, Baba n= 140).

Riskler	Anne f %		Baba f %		Toplam f %	
1. Sınavlara hazırlık (OKS, SBS ve ÖSS. v.b)	98	83.1	77	55.0	175	67.8
2. Zaman azlığı	82	69.5	61	43.6	143	55.4
3. Spor saha ve salonların eksikliği	62	52.5	65	46.4	127	49.2
4. TV izleme, video ve bilgisayar oyunları	73	61.9	47	33.6	120	46.5
5. Spor ortamlarının sağlıklı ve emniyetli olmayışı	43	36.4	46	32.9	89	34.5
6. Spor ortamlarına olan ulaşım	39	33.1	35	25.0	74	28.7
7. Spor malzemelerinin pahalılığı	41	34.7	26	18.6	67	26.0
8. Yoksulluk	35	29.7	30	21.4	65	25.2
9. Ailenin isteksizliği	29	24.6	30	21.4	59	22.9
10. İl spor yöneticilerinin yetkin olmayışı	11	9.3	23	16.4	34	13.2
11. Antrenörlerin uygunsuz davranışları (aşağılama, şiddet, cinsel suistimal v.b)	13	11.0	17	12.1	30	11.6
12. Diğer	3	2.5	3	2.1	6	2.3
Toplam	529	-	460	-	989	-

Not: Birden fazla madde işaretlendiği için % değerleri toplam N= 258; anne n=118 ve baba n=140 üzerinden alınmıştır.

Tablo 3’de araştırmaya katılan aileler, çocukların fiziksel aktivitelerini gelecekte de devam ettirebilmelerinin önünde gördükleri engellerin başında “OKS, SBS ve ÖSS v.b gibi sınavlara hazırlık” (%67.8), ikinci sırada “zaman azlığı” (%55.4), üçüncü sırada “spor saha ve salonların eksikliği” (%49.2), dördüncü sırada “TV izleme, video ve bilgisayarlar oyunları” ve beşinci sırada da “spor ortamlarının sağlıklı ve emniyetli olmayışı” (%34.5) gibi engellerin bulunduğunu ifade etmişlerdir. “Ailenin isteksizliği” (%22.9), “il spor yöneticilerinin yetkin olmayışı” (%13.2) ve “antrenörlerin uygunsuz davranışları -aşağılama, şiddet, cinsel suistimal v.b-” (%11.6) gibi faktörler ise son sıralarda yer almıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Basketbol spor okuluna çocuğunu gönderen ailelerin beklentileri, çocukta gözledikleri davranış değişimleri ve çocuğun spora devam etmesinde gördükleri engellerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışma sonuçları ilgili literatürle karşılaştırıldığında; çocuğun spora katılım motivasyonu ile ailelerin beklentileri birbiriyle çatışmaktadır. Çünkü çocuklar spora sırasıyla “eğlence”, “başarı/statü”, takım atmosferi”, “fitness”, “enerji harcama”, “beceri gelişimi” ve “arkadaşlık” güdülerinden dolayı katılırken (8), aileler; “düzenli spor yapma alışkanlığı edinmesi”, “takım ruhu”, “sağlığını koruması ve geliştirmesi”ni ilk sıralarda amaçlamaktadırlar. Çocuklar için “eğlenmek” ilk sırada önemli bir katılım motivasyonu iken (30, 31) bizim çalışmamızda aileler açısından son sıralarda bir beklenti olarak bulunmuştur. Yapılan spor dalı da çocuğun spora katılım motivasyonu üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin. 12-15 yaş futbolcu kızlar üzerinde yapılan bir çalışmada “hareket/aktif olma”, “beceri gelişimi” ve “takım üyeliği/ruhu” ilk sıralardaki katılım motivasyonu olarak rapor edilmiştir (32). Çepikkurt (2005)’ün çocuğun yaptığı spora aşırı katılım gösteren ailelerle ilgili yaptığı ölçek çalışmasında da aileler ilk sıralarda “fiziksel gelişim”, “sportif beceri” ve “rekabet”i amaçlamaktadırlar (33). Aile beklentisine yönelik Kılıçgil (2003)’in çocuğunu futbol okuluna gönderen Türk aileleriyle yaptığı çalışmasında sırasıyla ailelerin; çocuğu istediği için, maddi kazanç elde etme ve trafik riski olmadığı için çocuğunu organize edilmiş spor ortamına gönderdiğini bulmuştur

(34). Yine Pehlivan (2008)'in yaptığı çalışmada da spora katılan çocukların katılım güdülerinin ilk sırasında "beceri gelişimi" ve rekabet" bulunmuştur (35).

Diğer yandan, çocuk ve aile arasında yapılan spora yönelik aynı fikirde olma çocuğun spora katılımı ve duyuşsal sonuçların kestirilmesinde önemli olmaktadır (17). Spora yönelik ailelerin beklentileri ve değerleri çocuğun spora devam etmesinde önemlidir. Gren ve Chalip (1997), çocukların spora katılımında; çocuk ve aile memnuniyetleri arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedirler (16). Yine aynı çalışmada; hem çocukların ve hem de ailelerin memnuniyeti sporun sürdürülmesinde kritik rol oynadığı, ailelerin çocukları için sporun önemi hakkındaki değer sistemleri, çocukların spordaki başarıları hakkındaki beklentileri, değerler ve ailelerin geçmişteki spora katılmaları ile biçimlenir. Dolayısıyla, ailelerin beklentileri, değer seçimleri ve davranışları çocukların yorumları ile çatışabilir. Ailelerin çocukların sporuna yönelik yüksek beklentiler içerisinde olmaları ve çocuğun bütün davranışlarına müdahale etmelerinin çocuk üzerinde stres ve kaygı ile sonuçlanabileceği vurgulanmaktadır.

Pozitif değerler ve beklentileri olan aileler muhtemelen daha fazla olumlu sosyal davranışlar sergiler ve çocuklara yönelik destek ve cesaret sağlarlar. Ancak aile davranışlarının etkisi bütünüyle çocuğun bu davranışları nasıl yorumladığına bağlıdır. Ailelerin müdahalesini destek veya cesaretlendirme olarak algılayan çocuklar; muhtemelen spora yönelik olumlu bir tutum takınır ve yeterliğini daha yüksek algılayarak sergiler. Buna karşın, ailenin müdahalesini olumsuz olarak algılayan çocuk ise daha düşük bir yeterlik algısı sergiler ve spora karşı ilgisini kaybedebilir (17). Bizim yaptığımız ve diğer çalışma sonuçları birlikte düşünüldüğünde; çocuğun ve ailelerin beklentileri arasındaki bu çatışma; hem spor dalının özelliği ve hem de ailelerin kendi değer ve beklentilerini çocuklar aracılığıyla gerçekleştirmek istediklerinden kaynaklandığı biçiminde açıklanabilir.

Diğer taraftan bu araştırmada amaçlandığı gibi, spora katılım yoluyla çocukta fiziksel, sosyal ve ruhsal alanda birçok değişimin ortaya çıkması beklentisi vardır (1, 3). Yaptığımız bu çalışmada basketbol spor okuluna devam eden çocuklarda aileler yüksek oranlarla çocuklarda; "kendine güven duygusunun arttığını", "arkadaş sayısında artış olduğunu", "daha çok işbirliği içine girip paylaştığını", "daha sağlıklı göründüğünü", "spor haberleriyle daha fazla ilgilendiğini", "daha az hasta olduğunu", "okuluna daha az devamsızlık yaptığını", "anne/babayla daha sıcak ilişkiler içerisinde bulunduğunu", "kişisel temizliğine daha fazla özen gösterdiğini", "daha az yalan söylediğini ve sözüne daha sadık kaldığını", "madde bağımlılığında azalma olduğunu (sigara, alkol, uyuşturucu v.b.)", "stres, kaygı ve saldırgan davranışlarında azalma olduğunu", "serbest zamanlarını daha etkili ve planlı kullandığını", "daha fazla süt içtiğini", "okulunu daha fazla sevdiğini" biçiminde olumlu yönde davranış değişimi gözlediklerini belirtmişlerdir. Elde edilen bu sonuçlar daha önce yapılan çalışma sonuçlarıyla karşılaştırıldığında (19, 22, 23, 24, 36, 37) uyumlu olduğu görülmektedir. Örneğin Colchico ve ark. (2000) tarafından yapılan çalışmada; okul sonrası fiziksel aktiviteye katılan kız çocuklarının kendine güven duygusunun arttığı, kendini değerli hissettiği ve sağlıklı görüldüğü yönünde anlamlı sonuçlar bulunmuşlardır (36). Aynı zamanda Bluechardt ve Shephard (1995) okul dışı fiziksel aktiviteye katılan çocukların sosyal becerilerinde artış olduğunu rapor etmişlerdir (37).

Ancak günümüzde çocuğun fiziksel aktivitesini engelleyen faktörlerin başında TV izleme, bilgisayar ve video oyunlarının olumsuz etkisi vurgulanmaktadır (12, 20, 27, 28). Buna karşın bizim çalışmamamızda ailelerin % 19.9'u TV izleme ve bilgisayar oyunlarına harcanan zamanda azalma olmadığını, %22.0'ının da kararsız kaldığı belirtilmiştir (Tablo 2). TV izleme, bilgisayar ve video oyunları için harcanan zamanda daha fazla azalma olması beklenmektedir. Bu sonucun beklenen düzeyde olmadığı; TV, bilgisayar ve videonun ev ortamında bulunan çocuğun tek oyun aracı olduğu, ailelerin ev ortamında çocuklara alternatif etkinlikler yaratarak ilgilenmediği ve ailelerin de yoğun biçimde TV izlediği ve bilgisayarla meşgul olduğundan kaynaklandığı biçiminde açıklanabilir.

Bu araştırmanın bir diğer amacı da spor okuluna devam eden çocukların bu etkinliğe devam edebilmelerini engelleyen faktörleri belirlemektir. Çocukların spor etkinliğine devam edebilmeleri için aileler bir çok engelin olduğunu ifade etmişlerdir. Bunların başında "OKS, SBS ve ÖSS v.b gibi sınavlara hazırlık" ve buna bağlı olarak "zaman azlığı", "spor saha ve salonların eksikliği", "TV izleme, video ve bilgisayar oyunları" ve "spor ortamlarının sağlıklı ve emniyetli olmayışı" gibi engellerin olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 3). Bu bulgular yapılan başka çalışma sonuçlarıyla desteklenmektedir (12, 25, 26, 27, 28, 29). Yapılan çalışmalar son yıllarda çocukların fiziksel aktivitelerinde azalma olduğunu göstermektedir (25, 25). Batı toplumları incelendiğinde çocukların fiziksel aktiviteye katılımını engelleyen faktörlerin başında TV. izleme, bilgisayar ve video oyunları ve dersler ile (12) sınavlara hazırlık (6) başta gelmektedir. Yine yapılan başka bir çalışmada da spor saha ve salonların eksikliği ve emniyetli spor ortamlarının olmayışı da bizim araştırma sonuçlarımızı destekler niteliktedir. Örneğin, Thompson, Salley ve ark. (2001) yaptığı çalışmada; güvenli bir ortamın/yerin bulunmaması (12), Simons-Morten ve ark. (1994) da spor saha, tesis ve araç-gereçlerinin yetersizliğini fiziksel aktiviteyi engelleyen nedenler olduğunu belirtmişlerdir (29).

Sonuç olarak Aileler, çocuklarının gelişimi için spora devam edebilmeleri konusunda istekli davranmaktadırlar. Bu isteğin devamlılığı için sağlıklı ortamların oluşturulması yönünde beklentileri bulunmaktadır. Ancak çocukların sürekli spor yapabilmeleri için önlerinde ciddi engeller olduğu ve dolayısıyla bu engeller yüzünden spor yoluyla elde edilebilecek olan sağlık, ruhsal, pedagojik ve sosyal kazanımların azalacağı, yetenekli olan çocukların da spor ortamından uzaklaşabileceği söylenebilir. Aynı zamanda spora katılım yoluyla çocuğun sağlığında, sosyal yaşamında ve bireysel ilişkilerinde önemli sayılabilecek değişimler meydana gelmektedir.

PEHLİVAN, Z., "Spora Katılan Çocuklara Yönelik Ailelerin Beklentileri, Çocuklarda Gözlenen Davranış Değişimleri ve Spora Katılımın Önündeki Engeller"

Spora katılım yoluyla elde edilebilecek olumlu kazanımları artırabilmek için;

- Çocukların kolay ulaşabilecek, güvenli ve bakımlı spor tesislerin sayısının artırılması,
- Sınavlar yüzünden spora katılım engellendiği için okul eğitiminin yeterli sayılarak dershanelerin kapatılması,
- Çocuğun sedenter bir yaşantıdan uzaklaştırmak için ailelerin de katılabileceği fiziksel aktivite olanaklarının artırılması ve ailelerin bu yönde teşvik edilmesi,
- TV izlemede ailelerin olumlu rol modeli olmaya çalışmaları önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Coakley, J., "The good father: parental expectations and youth sports", *Journal of Leisure Studies*, 25(2):155-163, 2006.
2. Adler, P. A., and Adler, P., *Peer Power: Preadolescent culture and identity*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Pres, 1998.
3. Coakley, J., *Sport in Society*. New York: McGraw Hill Companies, 2001.
4. Hellstedt, J. C., "Invisible players: a family systems model. In S. Murphy (Ed.), *Sport Psychology Interventions* (pp. 117-146). Champaign, IL: Human Kinetics, 1995.
5. Hutchinson, S. L., Baldwin, C. K., & Caldwell, L. L., "Differentiating parent practices related adolescent behavior in the free time context", *Journal of Leisure Studies*, 35(4), 396-422, 2003.
6. Benjamin, H. J. & Glow, K. M., "Strength training for children and adolescents", *Physician & Sportsmedicine*. 31(9), 2003.
7. Kim, M., "Modernizing Effects on Sports an Physical Activities Among Korean Adult", *International Review for the Sosiology of Sport*, (31)2, 155-169, 1996.
8. Gill D. L, Gross J. B. & Hudleston, S., "Participation motivation in youth sports", *International Journal of Sport Psychology*. 14, p1-14, 1983.
9. Gould, D., Feltz, D. & Weiss, M., "Motives for participating in competitive youth swimming", *International Journal of Sport Psychology*. 5:390-409, 1985.
10. Klint A. K. & Weiss M. R., "Perceived competence and motives for participating in youth sports: a test of Harter's competence motivation theory", *Journal of Sport Psychology*. 9, 55-65, 1987.
11. Dempsey, J. M., Kimiecik, J. C., & Horn, T. S., "Paternal influence on children's moderate to vigorous physical activity participation: an expectancy-value approach", *Pediatrics Exercise and Science*, 5:151-167, 1993.
12. Thompson, J. L; Davis, S. M., Gittelsohn, J., Going, S., Becenti, A., Metcalfe, L., Stone, E., Harnack, L., Ring, K., "Patterns of physical activity among American Indian children: An assesment of barriers and support", *Journal of Community Health*, 26(6):423-445, 2001.
13. Freedson, P. S., & Evenson, S., "Familial aggregation in physical activity", *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 62: 384-389, 1991.
14. Moore, L. L, Lombardi, D. A., White, M. J., Campbell, J. L., Oliveria, S. A., & Ellison, R. C., "Influences on parents' physical activity levels on on activity levels of youngh children", *Journal of Pediatrics*, 118:215-219, 1991.
15. Fredericks, J. A., & Eccles, J. S., "Family socialization, gender, and sport motivation and involment", *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 27, 3-31, 2005.
16. Gren, C. B.,& Chalip, L., "Enduring involvement in youth soccer: The socialization of parent and child". *Journal of Leisure Research*, 29(1), 61-77, 1997.
17. Kanters, M. A., Bocarro, J., & Casper, J., "Supported or pressured? An examination of agreement among parent's and children on parent's role in youth sports", *Journal of Sport Behavior*. 31(1), 64-80, 2007.
18. Gonzalez, A. R., "Parental involvement: Its contribution to high school students' motivation", *The Clearing House*, January / February, 2002.
19. Wagner, N., Kirch, W., "Recommendations for he promotion of physical activity in children", *Journal of Public Health*, 14:71-75, 2006.
20. Thompson, A. M., Rehman, L. A., & Humbert, M. L., "Factors influencing the physically active leisure of children and youth: A qualitative study", *Journal of Leisure Studies*, 27:421-438, 2005.
21. World Health Organisation., *Obesity. Preventing and manging the global epidemic*. WHO Technical report series, Genf 894, 2000.
22. Opper. E., Worth, A., Bös, K., "Kinderfitness-kindergesundheit", *Bundesgesundheitsbl Gesundheitsforsch Gesundheitsschutz*, 48:854-862, 2005.
23. Ussher, M. H., Owen, C. G., Cook, D. G. & Whincup, P. H., "The relationship between physical activity, sedentary behaviour and psychological wellbeing among adolescents", *Social Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 42, 851-856, 2007.
24. Rutten, E. A., Stams, G. J. J. M., Biesta, G. J. J., Schuengel, C., Dirks, E., Hoeksma, J. B., "The contribution of organized youth sport to antisocial and prosocial behavior in adolescent athletes", *Journal of Youth Adolescence*, 36:255-264, 2007.
25. Bös, K, Heel, J., Romahn, N., "Untersuchungen zur motorik im rahmen des Kindes- und jugendgesundheitssurveys", *Gesundheitswesen*, 65(1):80-87, 2002.
26. Dordel, S., "Kindheit heute: veränderte lebensbedingungen= reduzierte motorische leis tungsfähigkeit?", *Sportunterricht*, 11:340-349, 2000.
27. Harrell, J. S., Gansky, S. A., Bradley, C. B., & McMurray, R. G., "Leisure time activities of elementary school children", *Nursing Research*, 46:246-253, 1997.
28. Gortmarker, S. L., Must, A., Sobol, A. M., Peterson, K., Colditz, G. A., Dietz, W. H., *Television viewing as a case of increasing obesity among children in the United States, 1986-1990*. *Arch Pediatr Adolesc Medicine*, 150:356-362, 1996.

29. Simons-Morton, B. G., Taylor, Wc., Snider, S. A., "Observed levels of elementary and middle school children's physical activity during physical education classes", *Prev Med.*, 23(437-441, 1996.
30. Oyar, Z. B., Aşçı, H. F., Çelebi, M., ve Mülazımoğlu, Ö., "Spora katılım güdüsü ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması", *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 21-23, 2001.
31. Barber, H., Sukhi, H. & White, S. A., "The influence of parent-coaches on participant motivation and competitive anxiety in youth sport participants". *Journal of Sport Behavior*, 22, 2, 162-181, 1999.
32. Şirin, E. F., "Futbolcu kızların (12-15 yaş) spora katılım motivasyonlarının belirlenmesi", *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, (6)1, 1-7, 2008.
33. Çepikkurt, F., Çocuk sporlarında ailesel katılımın aşırı olmasının psikolojik kazanımları: Bir ölçek çalışması, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tez No: 49, 2005.
34. Kılıçgil, E., "Ailelerin çocuklarını yaz futbol okullarına gönderme nedenleri, beklentileri ve sosyo-ekonomik durumları", *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, (1)1, 11-16, 2003.
35. Pehlivan, Z., Participation motivations of Turkish youth who participated in interschool sport competitions organized as high level competitive and recreational, 10th International Sport Sciences Congress Proceedings II, October 13-25, 2008, Bolu-Turkey, pp.597-599, 2008.
36. Colchico, K., Zybert, P., Basch, C. E., "Effects of after-school physical activity on fitness, fatness, and cognitive self-perceptions: a pilot study among urban, minority adolescent girls", *American Journal of Public Health*; 90(6): 977-978, 2000.
37. Bluechhardt, M. H., Shephard, R. I., "Using an extracurriculum physical activitiy program to enhance social skills", *Journal of Learning Disabilities*, 28(3): 160-169, 1995